

VZPOMÍNANÍ

Pamětní shromáždění na počest obětí
nacismu dne 24. ledna 2018

VZPOMÍNÁNÍ

Pamětní shromáždění
na počest obětí nacismu
dne 24. ledna 2018
na Národním hřbitově
a v Památníku Terezín

Společná akce Saského zemského sněmu
a saské vlády

Hudební doprovod:
Synagogální sbor Lipsko

Umělecké vedení: Ludwig Böhme
Sólistka: Anja Pöche, soprán

Vydal Saský zemský sněm

Dr. Dagmar Lieblová (1929 – 2018), která se jako řečnice a pamětnice zúčastnila shromáždění dne 24. ledna 2018, bohužel zanedlouho na to zemřela. Vzpomínku na dr. Lieblovou si uchováme v našich myslích.

Obsah

Impressum: Vydavatel:	Saský zemský sněm ústavní orgán Svobodného státu Sasko Bernhard-von-Lindenau-Platz 1 01067 Dresden
	Svobodný stát Sasko je v záležitostech Saského zemského sněmu zastoupen prezidentem Saského zemského sněmu dr. Matthiasem Rößlerem.
Zodpovědný ve smyslu tiskového práva:	Ivo Klatte, Saský zemský sněm, adresa viz výše
Redaktorka:	Katja Ciesluk, Saský zemský sněm, adresa viz výše
Překlad:	INTERTEXT Fremdsprachendienst e.G. Schweriner Straße 33 01067 Dresden
Fotografie:	Thomas Schlorke Fritz-Reuter-Straße 6 01097 Dresden www.thomasschlorke.de
Úprava, sazba:	Ö GRAFIK agentur für marketing und design, Wittenberger Straße 114 A 01277 Dresden www.oe-grafik.de
Tisk:	Lößnitz Druck GmbH Güterhofstraße 5 01445 Radebeul

Tato publikace bude rozšiřována v rámci práce s veřejností Saského zemského sněmu bezplatně zájemcům. Použití pro vlastní práci s veřejností různých stran, frakcí, nositelů mandátů nebo za účelem volební propagace – rovněž předávání za úplatu – je nepřipustné.

„Jako vzpomínka a varování.“ Česko-saské vzpomínání dne 24. ledna 2018 v Terezíně	7
--	---

Uvítací proslov Jan Roubínek, ředitel Památníku Terezín	10
--	----

Vzpomínková slova Dr. Dagmar Lieblová, předsedkyně organizace bývalých vězňů terezínského ghetta „Terezínská iniciativa“	14
--	----

Slova opětování Greta Hess, studentka bilinguálního Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně	16
Albert Zientek, student bilinguálního Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně	18

Přípravné setkání v Gymnáziu Friedricha Schillera v Pirně s Dr. Dagmar Lieblovou dne 13. prosince 2017	22
--	----

Prohlášení prezidenta Saského zemského sněmu a ministerského předsedy Svobodného státu Sasko prezident Saského zemského sněmu dr. Matthias Rößler, předseda saské vlády Michael Kretschmer	25
---	----

Terezín Historické pozadí	28
------------------------------------	----

Setkání s pamětníky › Žáci Evangelické střední školy Gersdorf a Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně s dr. Dagmar Lieblovou a prof. dr. Felixem Kolmerem	31
› Dr. Dagmar Lieblová Přeživší ghetto Terezín a koncentrační tábory Osvětim-Březinka a Bergen-Belsen představila Klára Kasalová, Dennis Čiliak a Greta Hess, Gymnázium Friedricha Schillera v Pirně	32
› Prof. Dr. Felix Kolmer Přeživší ghetto Terezín a koncentrační tábory Osvětim-Březinka a Friedland představila Hannah Siegle, Evangelická střední škola Gersdorf	34

Rozhovor s pamětníky	36
----------------------------	----

„Jako vzpomínka a varování.“ Česko-saské vzpomínání dne 24. ledna 2018 v Terezíně

Saský zemský sněm a saská vláda si v tomto roce 24. ledna, vzpomněli několik málo dnů před Mezinárodním dnem připomínání obětí holocaustu, v Památníku Terezín, bývalém ghettu a gestapáckém táboře obětí nacionálního socialismu. Na cestu do českého Terezína se vydalo zhruba 150 hostů, mezi nimi poslanci Saského zemského sněmu, členové saské vlády a Ústavního soudního dvora, zástupci židovských obcí a památníků ve Svobodném státě Sasko, zástupci českého parlamentu a české vlády a studenti bilinguálního Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně a Evangelické střední školy v Gersdorfu.

Terezín byl v letech 1940 až 1945 jednak jako ghetto a tranzitní tábor a jednak jako gestapácké vězení místem nacionálně socialistického vyhlazování lidí. Odtud byly desetitisíce, především českých, německých a rakouských Židů transportovány dále do nacistických vyhlazovacích táborů na východě a posílány na smrt. 33 500 lidí, mezi nimi i mnoho politických vězňů a českých patriotů zemřelo v Terezíně na následky nemoci, podvýživy a násilí. V tomto roce byl místem tradičního společného setkání Saského zemského sněmu a saské vlády u příležitosti uctění památky obětí Národní hřbitov na prostranství památníku, místo posledního odpočinku 10 000 lidí z Terezína a z pobočky koncentračního tábora v Litoměřicích.

Česká pamětnice, dr. Dagmar Lieblová, která byla jako mladá děvče spolu s její rodinou deportována nejprve do Terezína a později do Osvětimi, která byla nasazená na nucených pracích a jako jediná z její rodiny přežila, zaměřila na přítomné důraznou výzvu: „Události před více než 70 lety nám nyní ještě připomínají pamětníci. Každý rok nás ale ubývá,

také ti nejmladší z nás stárnou. A tak můžeme jenom doufat, že Mezinárodní den památky obětí holocaustu bude mít svoje místo v kalendáři i potom, až žádný z nás, kteří to zažili, už nebude naživu. Můžeme pouze doufat, že tento den zůstane také pro budoucí generace v kalendáři. Jako vzpomínka a jako varování“

Bývali by založili rodiny...

Zavraždění zanechali mezeru a roztrženou ránu, která se nikdy nezahojí. „Chybí nám naši sourozenci, naši bratraci a sestřenice, chybí děti z rodinného tábora v Březince, chybí děti, které byly ihned po příjezdu přímo z rampy poslány na smrt do plynové komory. S nimi navždy zmizeli budoucí básníci, spisovatelé, hudebníci, skladatelé, technici, vědci, otcové a matky. Bývali by založili rodiny a dosáhli by úspěchů. Bývali by mohli vést normální život a dnes by měli děti, vnuky a vnučky, možná také pravnoučata. Nebylo jim dopřáno žít, až do dnešního dne nám chybějí.“

Opatrovat odkaz pamětníků

Přesně to, nenávratná ztráta lidského života, to je prý pro její generaci zcela nepochopitelné, řekli studenti německo-českého Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně - Greta Hess a Albert Zientek. V němčině a v češtině přednesli svoje myšlenky o neomluvitelném. Oba zdůraznili, jak je důležité, že se dnes mladí lidé obou zemí od sebe vzájemně učí a tím rostou. Svůj projev zakončili slovy: „Slibujeme, že odkaz pamětníků zachováme a předáme budoucím generacím. Slibujeme, že se postaráme o to, aby Češi a Němci vytvářeli společně šťastnou budoucnost pro svoje země a pro Evropu.“

Energicky postupovat proti extremismu

Prezident Saského zemského sněmu dr. Matthias Rößler a předseda saské vlády Michael Kretschmer se k tomuto prohlášení připojili a vyzvali u příležitosti pamětní akce, aby se neztratil cit rozpoznat nebezpečí zlovůle a nesvobody. Bezměrné utrpení obětí holocaustu ukazuje, kam to vede, když by zmizela demokracie a její základní hodnoty a kdyby důstojnost člověka již neměla žádnou cenu. Památníky, jako je ten v Terezíně, varují všechny, aby energicky vystupovali proti rasizmu, anti-semitizmu a extremismu, aby se již nikdy nestalo, co se nikdy stát nemělo.

Pamětní shromáždění hudebně doprovázel mezinárodně renomovaný lipský Synagogální sbor. Na přítomných bylo patrné jejich pohnutí, když drážďanský rabín Alexander Nachama přednášel na památku mrtvých modlitbu „El male rachamim“. Poté položili zástupci německé a české strany věnce, hosté uctili mrtvé bílými růžemi, symbolem naděje a nového začátku.

Pozadí pamětního dne 27. ledna

27. leden je ve Spolkové republice Německo národním pamětním dnem uctění památky obětí nacionálního socializmu. Od roku 2006 vzpomíná v tento den Saský zemský sněm a saská vláda každoročně na oběti společnou akcí.

Uvítací proslov Jan Roubínek, ředitel památníku Terezín

Vážené dámy a pánové, vážení přátelé, vítám vás všechny na dnešním shromáždění u příležitosti Mezinárodního dne připomínání obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, který je ve Spolkové republice Německo Dnem památky obětí nacionálního socialismu.

Dovolte mi, abych mezi námi nejprve srdečně přivítal bývalé vězně: paní dr. Dagmar Lieblovou, předsedkyni organizace bývalých vězňů terezínského a lodžského ghetta, a prof. dr. Felixe Kolmera.

Dále srdečně vítám významné hosty, kterými jsou: prezident Saského zemského sněmu Dr. Matthias Rößler, předseda vlády Svobodného státu Sasko Michael Kretschmer, místopředseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Jan Hamáček, ministr kultury České republiky dr. Ilja Šmíd, hejtmán Ústeckého kraje Oldřich Bubeníček, prezident Euroregionu Nisa a hejtmán Libereckého kraje Martin Půta, starostka města Terezín Hana Rožčová, velvyslanec Spolkové republiky Německo v České republice dr. Christoph Israng, velvyslanec České republiky ve Spolkové republice Německo Tomáš Jan Podivínský, generální konzul České republiky v Sasku dr. Jiří Kuděla, první viceprezidentka Saského zemského sněmu Andrea Dombois, viceprezident Ústavního soudu Svobodného státu Sasko dr. Jürgen Rühmann, vrchní zemský rabín České republiky Karol Efraim Sidon a rabín Židovské obce v Drážďanech Alexander Nachama.

Stejně srdečně vítám členy zemského sněmu, zemské vlády a ústavního soudu Svobodného státu Sasko, zástupce konzulárního sboru, euroregionu a obcí, zástupce židovských obcí a památníků v Sasku, studenty Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně a Evangelické střední školy Gersdorf a všechny další hosty.

Setkáváme se společně na tomto pietním místě, Národním hřbitově v Terezíně, na němž jsou uloženy ostatky obětí nacionálního socialismu nejen z českých zemí, ale také z mnoha zemí evropských, mezi nimi

i z Německa. Mezi pohřbenými zde byli nejen političtí vězni, příslušníci odbojového hnutí proti okupantům, ale i Židé, kteří byli zavražděni na základě zvrácené ideologie nacionálního socialismu.

V den památky obětí holocaustu si připomínáme datum 27. ledna roku 1945, kdy byl voják Rudé armády osvobozen ten nejstrašnější ze všech koncentračních a vyhlazovacích táborů Osvětim- Březinka. Z rodinné tradice mi toto datum připomíná tetu Manku ze Suchdola u Kutné Hory, která se shodou okolností narodila 27. ledna 1923 a Osvětimí prošla. V tentýž den v roce 1945 byl její bratr Jirka v Osvětimi osvobozen. A tím teta Manka až do své smrti dostávala každý rok v den svých narozenin překrásný dárek - život jejího bratra.

Tento památný den ve svém významu a své důležitosti spojuje a sjednocuje demokratické síly různých zemí, stejně jako v době války proti nacionálně socialistickému režimu. Stejným způsobem spojuje i obyvatelstvo sousedních států sjednocené Evropy, jako je tomu i v případě Německa a České republiky, na dnešním shromáždění reprezentovanými

především zástupci Saska a sousedních českých regionů – Karlovarska, Liberecka a Ústecka. To, co bylo nemožné v době studené války, je nyní každodenní skutečností. Všichni patříme do rodiny evropských národů, překračujeme svobodně hranice, které nás dříve rozdělovaly, navštěvujeme se, vznikají nová přátelství.

Vážení přátelé, přeji si upřímně, aby byl tento hřbitov posledním válečným hřbitovem v naší zemi. Nechť jsou taková setkávání pozitivním znamením do naší společné budoucnosti.

Děkuji Vám za pozornost a předávám slovo paní dr. Lieblové. Po ní vystoupí jeden český student a poté jedna německá studentka Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně.

Vzpomínková slova
Dr. Dagmar Lieblová,
předsedkyně organizace bývalých vězňů
tereziánského ghetta „Tereziánská iniciativa“

Vážené dámy a pánové, již mnoho let si evropské země 27. ledna připomínají oběti nacionálního socialismu. V tomto roce uplynulo již 73 let od osvobození Osvětimi, vyhlazovacího tábora, který znamenal smrt statisíců lidí ze zemí, obsazených nacistickým Německem. Z různých přehledů a statistik se dozvídáme, kolik Židů, Romů, Čechů, Němců, Poláků, Francouzů, Rusů a lidí jiných národností tam bylo připraveno o život. Ale žádný přehled, žádná statistika nemůže vyjádřit naše pocity, byť by byla čísla sebevětší. Protože co Osvětim znamená, víme z vlastní zkušenosti. A tato zkušenost nás provází po celý život, bez ohledu na to, zda máme na levém předloktí vytetované číslo nebo ne, zda jsme tam museli strávit mnoho měsíců, pár týdnů nebo jenom pár dní.

Osvětim vždycky ovlivňovala náš život. Protože asi každý, komu se podařilo přežít šoa, tam ztratil svoje blízké, svoje příbuzné, přátele a známé. Počty zavražděných jsou děsivé, ovšem ještě děsivější je, jestliže za těmito čísly vidíme živé lidi a víme-li, že se jednalo o naše rodiče, naše sourozence, o strýce Emila, Ottu, Karla, Erwina, Wilhelma, o tetu Helenu, Rózu, Josefínu, Kláru, Marii, Grétu, Terezu, o naše bratrance a sestřenice, se kterými jsme si hráli, chodili na výlety, trávili prázdniny, o přátele a kamarády, kteří nám byli blízcí a které jsme měli rádi.

Po všem zůstala díra, rána, která se nezahojí ani časem. Chybí nám naši sourozenci, naši bratrance a sestřenice, chybí děti z rodinného tábora v Březince, chybí děti, které byly ihned po příjezdu přímo z rampy poslány na smrt do plynové komory. S nimi navždy zmizeli budoucí básníci, spisovatelé, hudebníci, skladatelé, technici, vědci, otcové a matky. Bývali by založili rodiny a dosáhli by úspěchů. Bývali by mohli vést normální život a dnes by měli děti, vnuky a vnučky, možná také pravnoučata. Nebylo jim dopřáno žít. Chybějí nám až do dnešního dne. Někteří z nich žijí alespoň ve vzpomínkách těch, kteří přežili, většina z nich ale nemá

nikoho, kdo by na ně mohl vzpomínat. Zůstaly po nich jenom jména na zdi Pinkasovy synagogy v Praze a v tereziánské pamětní knize.

Události před více než 70 lety nám nyní ještě připomínají pamětníci. Ještě jsme tady a můžeme těm, kteří chtějí něco vědět, o našich zkušenostech vyprávět. Nebude tomu tak ale už dlouho. Každý rok nás je méně a méně, také ti mladší z nás stárnou. A tak můžeme jenom doufat, že Mezinárodní den připomínání obětí holocaustu bude stát v kalendáři i pak, až nikdo z nás, kteří to přežili, už žít nebude. Můžeme pouze doufat, že tento den zůstane také pro příští generace v kalendáři. Jako vzpomínka a jako varování.

Slova opětování

Greta Hess, studentka bilinguálního Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně

Vážené dámy a pánové, pro nás, studenty 11. ročníku Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně v Sasku je velkou ctí, že se dnes můžeme jako zástupci spíše mladší věkové skupiny tohoto shromáždění zúčastnit. Srdečně děkujeme za pozvání a za z toho vyplývající možnost se aktivně podílet na shromáždění, připomínající oběti nacionálního socializmu.

Minulost neurčuje jenom naši budoucnost, měla by nám také sloužit jako ukazatel cesty a varování. Právě proto bychom dnes chtěli vzpomenout na oběti nacionálního socializmu, kteří kdysi zažili v koncentračních táborech a také na jiných místech velké utrpení a kteří v milionech přišli o život. Rasizmem a strašnými zločiny nacionálních socialistů byly roztrženy rodiny, zničeny životy a navždy poznamenáni nevinní lidé.

My všichni jsme lidé. Avšak s Židy nebylo zacházeno jako s lidmi a být člověkem jim bylo nacionálními socialisty upřeno. Tyto neodpustitelné činy patří do temných časů německo-českých dějin, které mají varovný a vzpomínkový vliv na současnost.

V rozhovoru s pamětníky nám paní dr. Lieblová referovala o jejích vzpomínkách na dětství a mládí, které ji utvářely a které jsou pro nás nepochopitelné. Právě pro mladé lidi, kteří byli tenkrát zhruba v našem věku, to byla dalekosáhlá událost, která úplně změnila její myšlení a její celý svět.

Také děti byly vytrženy z jejich navykého života a zažily peklo koncentračních táborů. Spousty jich ztratily svoje rodinné příslušníky a přátele. Jen málo jich přežilo. Tak jako většina z těch, kteří přežili, ztratila také paní dr. Lieblová svoji rodinu – co ale neztratila, byla její chuť do života.

Proto je pro dnešní generaci velkým štěstím, že přeživší, jako paní dr. Lieblová, jsou ochotni vyprávět o tom, co zažili a poskytnout nám tak osobní a realistický pohled do historie. Navštívila naši třídu, aby nám svůj příběh vyprávěla. Příběh, který pro nás není hmatatelný a je absolutně nepochopitelný. Navíc pracuje jako předsedkyně Terezínské inici-

ativy. Chce to, co zažila, předat dál naší generaci, aby nám vše objasnila, abychom my mohli toto vědění předávat dál.

Je úžasné, jakou chuť do života vyvinula, i když jí bylo v době nacionálního socializmu vše vzato. Pozoruhodné je také, jak vyprávěla, že přes všechny útrapy, které jí Němci způsobily, vystudovala germanistiku. Mnoho obětí nacionálního socializmu se po válce od Německa odvrátilo, zatímco ona se Německu věnovala.

Můžeme si poslechnout, co se tenkrát stalo. Můžeme o tom hovořit a přemýšlet. Ale neumíme si představit, jaký to musel být život pro ony postižené skutečně. Z informací pamětníků se my jako budoucí generace učíme z chyb minulosti. Právě proto je důležité pamatovat na to, co se stalo a uchovat si to v paměti. V budoucnosti to bude naším úkolem, vzpomínat na historii a zabránit tomu, aby se něco tak hrozného ještě někdy opakovalo. Máme zodpovědnost také budoucí generace o tom poučovat.

Právě pro studenty dvounárodnostního dvojjazyčného vzdělávacího cyklu, kde němečtí a čeští studenti prožívají dny ve škole společně, má velký význam se tímto tématem zabývat. Koneckonců nedocházelo ke zločinům nacionálního socializmu pouze v jednom státě, ale přeshraničně.

Od těch dob se vztahy mezi Němci a Čechy opět stabilizovaly. Ale ještě pořád existují předsudky mezi jednotlivými národy. Posílení německo-českých vztahů a podpora spolupráce zůstává i nadále úkoly do budoucna. To platí pro mezinárodní vztahy zásadně. Chyby minulosti nemůžeme vrátit zpět, ale budoucnost máme v našich rukách!

Slibujeme, že odkaz pamětníků zachováme a budeme předávat budoucím generacím.

Slibujeme, že se postaráme o to, aby Češi a Němci společně vytvářeli šťastnou budoucnost svých zemí a Evropy.

Slova opětování

Albert Zientek, student bilinguálního
Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně

Vážené dámy a pánové, za tři dny tomu bude již 73 let, kdy byl osvobozen koncentrační tábor v Osvětimi. Dnešní pamětní shromáždění však není pouhou vzpomínkou. Jedná se o mnoho více. Jedná se o soucit s těmi, kteří zažili peklo na zemi. Jedná se o vzpomínku na chyby, ze kterých se musíme poučit a které se nesmějí nikdy opakovat. Jedná se o naději v lepší budoucnost. Ale především se jedná o vztahy mezi národy.

A proto bychom na tomto místě chtěli poděkovat Saskému zemskému sněmu za jeho důvěru v nás a doufáme, že jsme naší přítomností přispěli k důstojnosti a důležitosti dnešního shromáždění. Kromě toho chceme my, studenti dvounárodnostního vzdělávacího cyklu Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně, pohovořit při této příležitosti o našich zkušenostech německo-českých vztahů.

Stojíme dnes na místě, kde spí tisíce lidí věčný spánek. Je to pouhý zlomek obětí režimu a ideologie, které přinesly smutek, neštěstí a zkázu mnoha jedinců, rodin a národů. Milióny lidí padlo za oběť zrušnému světovému názoru, který ovládl myšlení mnoha lidí.

Pamětníků, kteří se s námi mohou podělit o vzpomínku na tuto dobu, je čím dál tím méně. Proto jsou pro nás, mladé lidi, příběhy těchto pamětníků a setkání s nimi pokladem. Měli jsme možnost poslechnout si vyprávění o osudu Dagmar Lieblové. Je politováníhodné, že my, kteří dostáváme každý den nepřeborné množství informací, přestáváme budovat emocionální vztah k těmto faktům. Když k nám ale Dagmar Lieblová přišla a vyprávěla nám o jejím mládí, jak jako dívka v našem věku ztratila celou svoji rodinu, jak musela těžce pracovat, aby přežila a jak nakonec po válce našla zpátky cestu do normálního života, přivedlo nás to k zamyšlení. Ukázala nám, že se historie neskládá pouze z faktů, ale také z citů, zážitků a dojmů. Proto Dagmar Lieblové děkuji výslovně za to, že s námi o jejím těžkém osudu hovořila.

Tehdejší válečné zločiny jsou nepopíratelné. Holocaust a genocida jsou neomluvitelné. Avšak není správné, dnešní Němce a jejich kulturu

stavět na roveň s nacionálními socialisty a žít proto s předsudky. Jak sama Dagmar Lieblová řekla během našeho rozhovoru: Ani ona nespojuje německou kulturu a jazyk s nacionálním socializmem. Nesmíme zapomenout, že to byly zejména předsudky a strach, co vedlo lidi k nenávisi. Proto se z toho musíme ponaučit. Musíme se naučit nemít předsudky.

Ale pouhá tolerance nestačí. Našimi cíli by měla být spolupráce s jinými národy a vzájemné poznávání. Lidé mají strach z neznámého. Nevědomost vede často k negativnímu postoji. Tak tomu bylo i ve 20. století. Většina německého a českého obyvatelstva si při slyšení pojmu „německo-české vztahy“ vzpomene na události 2. světové války. Ale za těmito slovy vězí daleko více.

Naše společná historie se neskládá jenom ze světlých okamžiků, ale také z okamžiků stinných, a právě z těch se máme ponaučit a společně zabránit opakování. Události z minulosti změnit nemůžeme, ale máme možnost vytvořit pro nás co nejlepší budoucnost. A právě o to jde v našem projektu: o vzájemné poznávání se a o překonání předsudků nejen u mladé generace studentů, ale také u generace starší, to znamená u jejich rodičů a prarodičů.

Jsme pyšní na to, že můžeme být jejich součástí. Jako Češi máme možnost chodit do školy v Německu, poznávat německou kulturu a naučit se jazyk. Tato obohacující zkušenost je však oboustranná. Také Němci

ve dvoujazyčné třídě se učí česky a pohybují se v českém prostředí. Předmět „Německo-české vztahy“ nám dává možnost, poznat společnou historii. Inspiruje nás vytvářet si vlastní představy o společné budoucnosti a tvořit ji. Učíme se od sebe vzájemně, podporujeme se vzájemně a tím rosteme.

I když máme někdy rozdílné názory, učíme se druhou stranu vyslechnout a vždy najít společné řešení. Naší mezinárodní spoluprací jsme zjistili, jak důležitá je vzájemná tolerance a upřímnost, jak důležité je prozkoumat vše z různých úhlů pohledu. Musíme se na svět kolem nás dívat otevřenými očima. Musíme více věřit našim smyslům než našim předpokladům. Nesoudíme nikdy nikoho předtím, než bychom ho poznali. Nenávist nás nesmí oslepnout, jedině tak máme šanci na lepší budoucnost. Pokusme se nezapomenout, pokusme se odpustit.

Slibujeme, že odkaz pamětníků zachováme a že ho budeme předávat budoucím generacím.

Slibujeme, že se postaráme o to, aby Češi a Němci společně vytvářeli šťastnou budoucnost pro svoje země a pro Evropu.

Přípravné setkání v Gymnáziu Friedricha Schillera v Pirně s dr. Dagmar Lieblovou dne 13. prosince 2017

„Vím, co se tenkrát stalo, protože jsem poznala paní Lieblovou.“

Ve středu zájmu každoročního pamětního shromáždění na památku obětí nacionálního socializmu stojí pro Saský zemský sněm a saskou vládu od samého počátku otázka, jak lze památku a vzpomínky předat budoucím generacím. Spolupráce se saskými školami je proto nedílnou součástí vzpomínkových hodin.

V tomto roce se tím jedna 10. třída Evangelické střední školy v Gersdorfu a studenti 11. ročníku bilinguálního Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně intenzivně zabývaly. Studenti se společně se svými učiteli po několik týdnů tomuto tématu a osudům dr. Dagmar Lieblové a prof. dr. Felixe Kolmera podrobně věnovali. Prováděli rešerše, diskutovali a připravovali se na svoji návštěvu Terezína.

Na Gymnáziu Friedricha Schillera v Pirně se učí Němci a Češi společně. Proto se tam zrodil nápad, aby se studenti předmětu „Německo-české vztahy“ v českém Terezíně vyjádřili vlastními slovy k památce a k dorozumívání obou zemí - v němčině a v češtině.

V přípravě na to navštívila studenty v prosinci 2017 v Pirně pamětnice Dagmar Lieblová. Bylo to setkání, na které zúčastnění nikdy nezapomenou. Dagmar Lieblová dala v tento den fundovaným znalostem studentů ohledně hrůzných činů nacionálních socialistů tvář, tvář osoby, která přežila. Doprovodila ji její nejstarší dcera Rita. Rita, tak se jmenovala také sestra paní Lieblové, která byla – stejně jako všichni její příbuzní – ve druhé světové válce Němci zavražděna.

Paní Lieblová promítla film o jejím osudu, poté nastalo nejprve hluboké ticho. Studentům je očividně těžké, navázat spojení mezi právě viděným strašným osudem mladé Dagmar a onou srdečnou paní Lieblovou, těšící se ze života, která teď sedí ve škole proti nim. Je to vůbec možné? Je to

jedna a tatáž osoba? 88letá zbavuje studenty krok za krokem jejich nejistoty. „Vím, co se tenkrát stalo, protože jsem poznala paní Lieblovou“, toto poselství si mají její posluchači po rozhovoru s ní vzít s sebou, zdůrazňuje. Aby pochopili její osud, smějí se zeptat na všechno, prý neexistují žádné špatné nebo trapné otázky, apeluje na studenty. Její slova padla na úrodnou půdu. Jestli prý má také vytetované vězeňské číslo, ptá se jedna dívka potichu. Paní Lieblová si vyhrnula svůj levý rukáv a umožnila podívat se na viditelnou vzpomínku. Rozpačitost je prolomena. Proč si číslo nenechala odstranit, chtějí mladí lidé vědět. „Proč bych si ho měla nechat odstranit? Nikdy jsem to nepovažovala za nutné – není to přeci žádná ostuda ...“.

Misí paní Lieblové je informovat, dokud jí k tomu budou síly stačit. A tyto síly stačí ještě nepochopitelně daleko. Cesta do Pirny je pro 88letou

osobu, která přežila holocaust a která žije v Praze, pouze jedním termínem z mnoha. Den předtím byla hostem v české škole, v kalendáři stojí také návštěva na velvyslanectví v Praze a interview s německým novinářem – to jsou termíny jednoho týdne.

„To, co studenti při tomto setkání s Dagmar Lieblovou zažili a co si zapamatovali, to bude navždy patřit do jejich životopisu. To jim už nikdo nemůže vzít“, těmito slovy se rozloučil ředitel školy Bernd Wenzel s pamětnicí po pohnutém dni v Pirně.

Prohlášení prezidenta Saského zemského sněmu a předsedy vlády Svobodného státu Sasko

U příležitosti pamětního shromáždění připomněl prezident Zemského sněmu dr. Matthias Röbler:

„V době, kdy v Evropě mizí zažitě vědomí o diktatuře a krutovládě a demokratická svoboda se jeví samozřejmou, nesmíme ztratit smysl pro nebezpečí zlovůle a nesvobody. Památníky jako je Terezín nám připomínají, abychom se důrazně postavili proti rasizmu, antisemitizmu a extremismu. Dnešní společné pamětní shromáždění je živé usmíření a cenné znamení nejvyšší zodpovědnosti, aby se již nikdy nestalo to, co se nikdy stát nemělo.“

Předseda vlády Michael Kretschmer zdůraznil u příležitosti shromáždění:

„Bezměrné utrpení obětí holocaustu není zapomenuto. Připomínají nám, abychom nikdy nezapomněli, kam to může vést, když zmizí demokracie a když důstojnost člověka už nemá žádnou hodnotu. Proto se musíme znovu a znovu chopit naší zodpovědnosti a nenechat vzpomínky upadnout v zapomnění. Protože znalost naší vlastní historie je důležitá. Pomáhá nám pochopit, že naše zásadní hodnoty, že svoboda a demokracie nejsou samozřejmostí, ale že je nutné je hájit a chránit.“

Terezín Historické pozadí

Terezín, postavený koncem 18. století jako barokní bastionová pevnost Habsburské říše, není místem, které lze lehce pochopit. Toto posádkové město bylo od roku 1940 do roku 1945 místem nacistického vyhlazování lidí. Bylo, jak poznamenal vězeň dr. Norbert Stern, „univerzitou hrůzy a pekla“. I když nebyl oficiálně vedený jako koncentrační tábor, nelišil se Terezín od mnoha jiných míst teroru, kterými tehdy Němci pokryli Evropu.

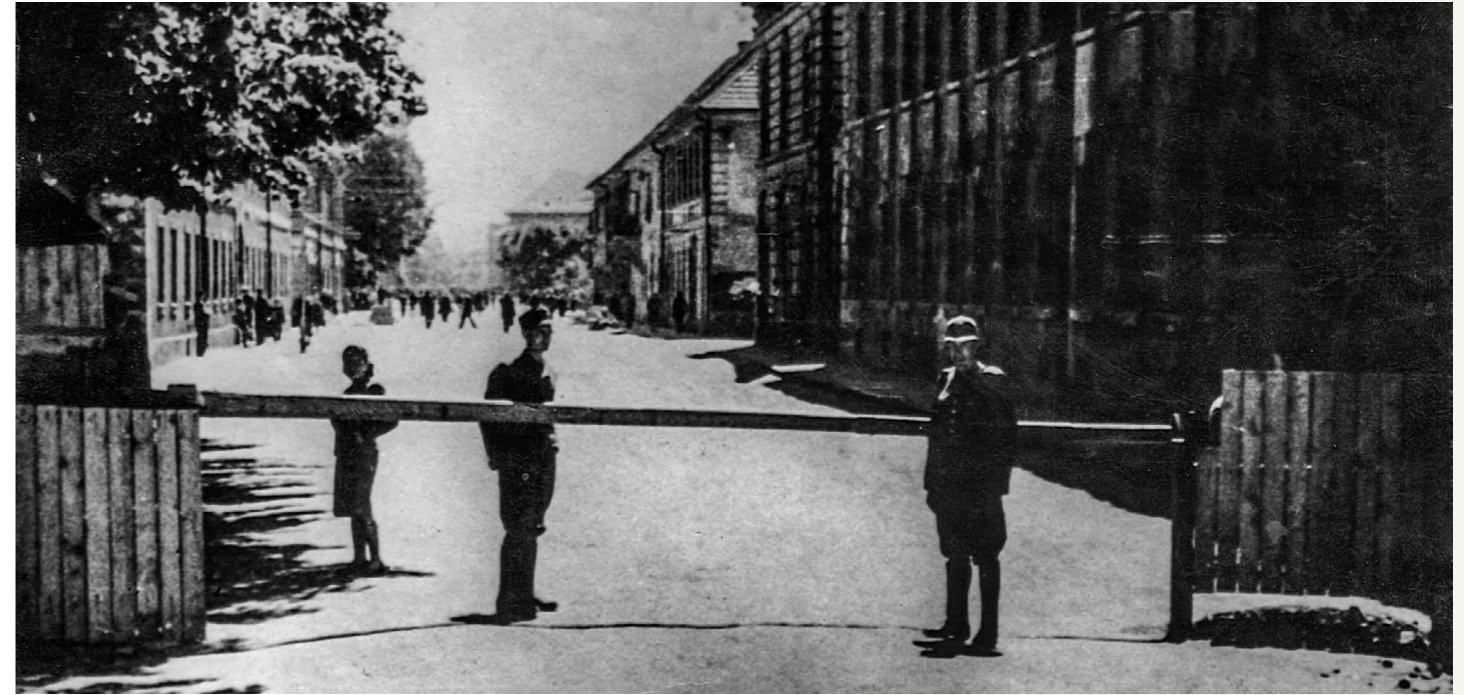
Do Terezína bylo deportováno desetitisíce především českých, německých a rakouských Židů, mezi nimi také více než 1 300 saských Židů. Většinu z nich poslali nacionální socialisté dál do vyhlazovacích táborů na východě, a tím na smrt. 33 500 lidí zemřelo přímo v Terezíně na následky nucených prací, nemocí, podvýživy a násilí.¹

Tábor měl v době druhé světové války několik funkcí. Byl vězením gestapa, průchozí stanicí pro Židy na jejich cestě do likvidačních táborů,

Příslušníci Červeného kříže vyzvedají osvobozené vězně z Terezína.*

¹ Viz obsáhlejší líčení Wolfganga Benze: Theresienstadt. Eine Geschichte von Täuschung und Vernichtung, Mnichov 2013. Velmi dobrý přehled poskytuje Vojtěch Blodig: Terezín v „Konečném řešení židovské otázky“ 1941–1945. Průvodce stálou výstavou v Muzeu ghetta v Terezíně, Praha 2003.

Závora na hranici ghetta*

ležících na východě, sběrným táborem pro desetitisíce Židů z Čech a Moravy, určitý druh „ghetta pro staré“ pro skupiny Židů z území říše a fingované „vzorové ghetta“, které nacistická propaganda využívala pro svoje perfidní účely. Tak byly například pro návštěvu Mezinárodního výboru Červeného kříže v červnu 1944 části přeplněného ghetta upraveny a mnoho vězňů, kteří „nezapadali do obrazu“, bylo deportováno do Osvětimi. Mezinárodním pozorovatelům tak Němci předestřeli normalitu, která na tomto místě a ve všech těch ostatních místech v táboře nikdy nebyla. Až do dnešních dnů se tu a tam objevuje zkreslená představa, že Terezín byl privilegovaným místem pro německé Židy, pro prominenty a umělce. Avšak ani divadelní představení a koncerty nezastřou otřesnou realitu.

Malá pevnost sloužila nacistům od června 1940 jako pobočka pražské věznice gestapa na Pankráci. Vězením prošlo celkem 27 000 mužů a 5 000 žen, především Čechů. Mnoho z nich bylo politickými vězni,

* Zdroj: Fotoarchiv Památníku Terezín

Vězni policejní věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín
(Zdroj: Fotoarchiv Památníku Terezín)

českými patrioty a odbojáři. Byli tam však také uvěznění Židé a váleční zajatci z různých zemí. Kromě četných obětí, které byly vystaveny násilí a nelidským podmínkám, byla Malá pevnost místem popravy pro 300 lidí.

Velkou pevnost, kdysi pro 3 000 obyvatel koncipované posádkové město, přetvořili Němci v roce 1941 na ghetto pro desetitisíce Židů. Tímto „tranzitním ghettem“ prošlo až do začátku dubna 1945 asi 141 000 lidí, ze kterých bylo zhruba 88 000 deportováno do jiných koncentračních a vyhlazovacích táborů.² Snad nejznámějším německým vězněm byl rabín Leo Baeck. Životu, práci a umírání v židovském ghettu se dnes věnuje Muzeum ghetta, centrum Památníku Terezín.

Celkový počet lidí, kteří zemřeli v Terezíně nebo po jejich deportaci odtud na východ, činí 118 000. Zhruba 10 000 mrtvých, mezi nimi i lidé ze sousední pobočky koncentračního tábora v Litoměřicích, našlo svoje místo odpočinku na Národním hřbitově. Více než 20 000 mrtvých z ghetta bylo zpopelněno v krematoriu. Jejich ostatky museli vězni v roce 1944, když se němečtí pachatelé snažili zamést svoje stopy, vysypat do řeky Ohře. Připomíná je dnes pietní místo na břehu řeky Ohře.

Po konci války, dne 8. května 1945, dorazila do Terezína Rudá armáda. Po osvobození byli kromě funkcionářů NS a válečných zločinců v Malé pevnosti internováni také Němci na cestě jejich odsunu. Zde se až do roku 1948 odehrávalo zčásti nové bezpráví. Moderní pamětní kultura zahrnuje i tuto kapitolu do vzpomínkové knihy o Terezínu, plné utrpení.

² Viz počty u Wolfganga Benze (zápatí 1), str. 205.

Setkání s pamětníky Žáci Evangelické střední školy v Gersdorfu a Gymnázia Friedricha Schillera v Pirně s dr. Dagmar Lieblovou a prof. dr. Felixem Kolmerem

Dr. Dagmar Lieblová
Přežila terezínské ghetto a koncentrační tábory
Osvětim-Březinka a Bergen-Belsen
referuje Klára Kasalová, Dennis Čiliak a Greta Hess,
Gymnázium Friedricha Schillera v Pirně

Dr. Dagmar Lieblová se narodila 19. května 1929 v Kutné Hoře. Její otec Julius Fantl byl lékařem, její matka Irena se starala o domácnost. Měla mladší sestru jménem Rita. Krátce poté, co byl nacionálními socialisty prohlášen Protektorát Čechy a Morava, začaly se také v Čechách uplatňovat Norimberské zákony: židovské děti už nesměly chodit do školy. Dagmar Lieblová proto nemohla od páté třídy školu navštěvovat. Jako 13leté děvče byla v roce 1942 společně s rodiči a její sestrou deportována do terezínského ghetta. Tam byla ještě nedaleko Prahy, což interpretovala jako symbol naděje na normální život, který má ještě před sebou.

Když se Lieblová v roce 1943 dostala do koncentračního tábora Osvětim-Březinka, přepadl ji však s konečnou platností hrozný strach o vlastní přežití. Nacisté zavraždili celou její rodinu – všechny kromě ní. Chyba v datu narození jí zachránila život. Dozorci posílali práce schopné ženy mezi 16. a 40. rokem věku na nucené práce do Německa – také teprve 15letou Dagmar. Dostala se do Hamburku.

V březnu 1945 byla tato česká Židovka transportována do koncentračního tábora Bergen-Belsen. Poměry tam byly ještě horší než v Osvětimi-Březince. Bylo to peklo, vzpomíná pamětnice. Krátce před koncem války živořili vězni v táboře nepředstavitelně ukrutným způsobem: nebylo takřka co jíst a podmínky byly tak katastrofální, že Dagmar Lieblová ztratila s konečnou platností naději, že válku přežije.

15. dubna 1945 byli lidé v táboře osvobozeni britskými vojáky. Dagmar Lieblová, mezitím blíž smrti než životu, se vrátila zpět do vlasti, kde strávila více než dva roky v sanatoriu. Přežila.

Nyní měla možnost začít „normální život“. Pro ni to v první řadě znamenalo doplnit si chybějící školní vzdělání. Mladá žena dokončila školu, úspěšně složila maturitu, a nakonec vystudovala filologii a germanistiku. Zrovna germanistiku. Lieblová nikdy německou kulturu a německý jazyk nespojovala s nacionálním socializmem. Proto také nikdy nemohla pochopit, proč mnohými nebyli němečtí skladatelé jako Bach nebo Beethoven po válce hraní. Lieblová založila rodinu, pracovala na univerzitě a doprovázela svého muže kromě jiného do Ghany a do Ruska. Po mnoho let se angažuje jako předsedkyně Terezínské iniciativy, sdružení bývalých vězňů terezínského ghetta.

Dagmar Lieblová se po celý svůj život snažila o usmíření s Němci a o rozvoj dobrých sousedských vztahů mezi Čechy a Němci. Téměř 20 let je předsedkyní Terezínské iniciativy, mezinárodního sdružení bývalých vězňů, které se podílí na zkoumání historie terezínského ghetta.

Dagmar Lieblová se angažuje až do dnešních dnů. Pravidelně beseduje na setkáních s německými a českými mladými lidmi o svých zážitcích. Také skupina našich studentů dostala příležitost s Dagmar Lieblovou hovořit o jejím osudu. Je politováníhodné, že jsme ve škole zásobováni četnými informacemi a faktickými vědomostmi, aniž bychom k nim mohli vybudovat emocionální vztah. Když k nám ale přišla Dagmar Lieblová a vyprávěla nám o jejím mládí, jak jako dívka našeho věku ztratila celou svoji rodinu, jak těžce musela pracovat, aby přežila a jak nakonec po osvobození našla cestu do normálního života, dotkl se nás tento rozhovor emočně velmi a přivedl nás k přemýšlení. Ze srdce velice děkujeme Dagmar Lieblové za toto setkání.

Prof. Dr. Felix Kolmer
Přeživší terezínské ghetto
a koncentrační tábory Osvětim-Březinka a Friedland
*referuje Hannah Siegle, Evangelická střední škola
v Gersdorfu*

Felix Kolmer se narodil 3. května 1922 v Praze jako syn obchodníka s elektrotechnikou. Maturitu složil krátce předtím, než nacisté obsadili Československo. Jako Židovi mu bylo zapovězeno studovat. Proto se Kolmer začal učit truhlářem.

V roce 1941 zatkli němečtí okupanti tehdy 19letého Kolmera a jeho matku a poslali je do terezínského ghetta. Jeho matka nepřežila ani rok, otec zemřel již v roce 1932. Felix Kolmer musel v takzvaném Aufbaukomandu pracovat na výstavbě terezínského ghetta. Zapojil se do podzemního hnutí odporu. V říjnu 1944 ho nacisté deportovali do koncentračního tábora Osvětim-Březinka, později do koncentračního tábora Friedland, pobočky koncentračního tábora Groß-Rosen, odkud se mu krátce před koncem války podařilo uprchnout.

Po válce vystudoval Kolmer fyziku a pracoval jako vědec v oboru akustiky. Kromě jiného byl místopředsedou Židovské obce v Praze a viceprezidentem Mezinárodního osvětiského výboru.

Až dodnes beseduje Kolmer, kterému je nyní již 95 let, se školními třídami o hrozných událostech, které musel během 2. světové války prožít. Měli jsme to štěstí, že jsme jednou z takových tříd byli a že jsme mu mohli položit otázky – a těch jsme měli mnoho. Felix Kolmer s námi hovořil o vzrůstajícím zájmu mladších generací, které konečně začaly klást otázky. Přiblížil nám podmínky v ghettu a v koncentračních táborech. Vyprávěl nám o nejistotě, která ho den za dnem provázela, o kontaktu s lidmi, o organizaci odporového hnutí a o neustálém strachu nebýt si nikdy jist, zda se dožije příštího dne. Pan Kolmer nám s pohnutím vyprávěl o tom, jak později s touto tematikou zacházel vůči svým dětem. Vědomě s nimi o tom nikdy nehovořil, jenom když se ho samy na něco zeptaly, odpovídal. Velmi důležité pro něj bylo, aby ve svých dětech

nevyvolal nenávisť vůči Němcům, protože s negativním myšlením si nikdy nedokázal nic počít. Je přesvědčený o tom, že jenom ten, kdo byl optimistou, měl šanci přežít.

Je zřejmé, co leží prof. dr. Felixovi Kolmerovi až dodnes nejvíce na srdci: v žádném případě to není otázka viny nebo přiřazení viny, ale otázka hledající dnešek, hledající zde a nyní. Naše generace má šanci a zodpovědnost usilovat o to, aby se zločiny jako byl holocaust již nikdy neopakovaly.

Všechny ty dojmy, o které jsme se podělili, nám usnadnily naše pocity zpracovat. Byla to pro nás neocenitelná zkušenost, nahlédnout do osudu jednoho z přeživších. Pravděpodobně nikdy nebudeme schopni vžít se zcela do nějakého pamětníka, ale dialog mezi námi představuje krok směrem, kterým se chceme vydat. Chceme se z naší společné historie učit a ruku v ruce jít mírumilovnou cestou.

Rozhovor s pamětníky

„Úplně normální nebyl můj život nikdy, naše děti neměly žádné příbuzné.“

V kině „Malé pevnosti“ v Terezíně se přibližně 50 studentů domluvílo s oběma pamětníky na besedě o jejich prožitcích. Dr. Dagmar Lieblová a prof. dr. Felix Kolmer vyprávěli mladým Čechům a Němcům nejprve o jejich cestách ghetty a tábory smrti. Jak už to bývá, nejsou to v takovýchto okamžicích ani tak fakta, jako spíše bývalé pocity, které se posluchačů hluboce dotknou. Všední den v terezínském ghettu, kde Felix Kolmer strávil tři roky svého života a kde se aktivně zapojil do hnutí odporu, se v podstatě podobal dnům v mnoha jiných tehdejších nucených místech pro evropské Židy – nelidské hygienické poměry, hlad, nemoc, smrt. Nejhorší, říká Dagmar Lieblová, prý byl ten věčný strach, že odsud bude člověk odtransportován na východ. Protože to tenkrát s jistotou znamenalo pracovní tábor nebo smrt v jednom z vyhla-

zovacích táborů. A přece i v těchto extrémních situacích vznikala blízká přátelství. Jako třeba to mezi ní a jinou dívkou jménem Dagmar. Obě prodělaly to samé, obě přežily. Její přítelkyně byla po válce jedinou „tetou“ pro její děti, jejichž celé příbuzenstvo padlo za oběť německým vrahům.

Felix Kolmer vyprávěl o všedních dnech v koncentračním táboře v Osvětimi. Nepozoroval žádné rozdíly mezi židovskými a nežidovskými vězni. Přesto však byl v táborech německý teror vůči Židům v porovnání větší, jejich šance na přežití byly mnohem menší.

Co oba pamětníky (Felixovi Kolmerovi je 95 let, Dagmar Lieblová se dožila 88 let, zemřela v březnu 2018) popohání, je předávání jejich vědomostí mladé generaci. Tato ukázala zájem, a kromě jiného chtěla vědět, jak oba našli cestu k německému jazyku a jak dlouho potřebovali k tomu, aby o svých prožitcích hovořili – navíc v němčině. Odpovědi nepřekvapily jenom studenty. Dagmar Lieblová se přiznala, že pro ni jako pro Židovku bylo v Československu 50. let minulého století, kde docházelo k vykonstruovaným antisemitským procesům, příliš nebezpečné studovat angličtinu. Felix Kolmer vyzdvihl, jak důležitý pro něj byl později kontakt s německými vědeckými kolegy z Technické univerzity v Drážďanech a rozhovory s nimi. To prý pomohlo správně si upravit

obrázek o Němcích. Pro oba prý neexistovala po válce žádná vědomá zábrana o svých vzpomínkách hovořit. „Ale dlouhou dobu se na to nikdo neptal“, vypráví Kolmer. Ani v rodinách to často jednoduše nebylo žádným tématem. „Děti se to dozvěděly nějak bokem“. Teprve v 80. letech minulého století se zájem o pamětníky probudil a od té doby neustále roste, tvrdí Lieblová a Kolmer souhlasně.

Jak vydrželi svůj osud a jak následně znovu našli svoji odvahu žít, to by studenti rádi věděli. „Vždycky to byla práce, která mě ze dna vytáhla nahoru“, vzpomíná Kolmer. Je to u něj tak až dodnes: „Chtěli jsme přežít, koneckonců jsme přeci měli celý život ještě před sebou“, líčí Lieblová svůj podnět. Její další život se odvíjel podle jednoduché zásady: „Naříkání přece nepomůže.“

Když dr. Dagmar Lieblová a prof. dr. Felix Kolmer předávají svoje vzpomínky mladým Němcům a Čechům, směřuje jejich pohled na současnost a do budoucnosti. „Všichni jsme lidé.“ Nikdo nemá právo prohlásit nějakou část lidstva za méněcennou, to dávají svým mladým posluchačům na cestu. Nejdůležitější je, nenechat se svést.

Vztah mezi Německem a Českou republikou nebyl nikdy v minulosti lepší než dnes, konstatuje Kolmer. To je dobrý základ pro mírumilovné soužití.

